

Sparebankenes strukturutvikling 1960- 2004

Innledning

Svært lite skjedde med sparebankstrukturen frem til 1960-tallet. Det var åpenbart bakgrunnen for at det ble opprettet strukturvalg både i 1962 og i 1965. Det første utvalget førte tydeligvis lite med seg, og det var "Områdekomiteen" som avgav innstillingen i 1967, som satte fart i utviklingen.

Frem til 1960 hadde vi rundt 600 sparebanker og selv om tallet var redusert til 528 i 1967, endret dette lite på hovedstrukturen, siden det i alt vesentlig var meget små sparebanker som ble fusjonert inn i de større nabobankene i disse årene. Det er derfor med god grunn Områdekomiteen slo fast at sparebankvesenet fortsatt hadde et sterkt lokalt og desentralisert preg.

Det var neppe tilfeldig at Sparebankforeningens styre oppnevnte fylkesmann Nicolai Schei som formann i Områdekomiteen. Schei hadde kort tid i forveien ledet komiteen som foreslo revisjon av landets kommunedeling, og som førte til at antall kommuner ble redusert fra 745 til 453. Banksjefene Tor Nilsen og Tor Sekse var medlemmer av Områdekomiteen.

Områdekomiteen var forutseende og så for seg store endringer i næringsstrukturen og dermed også i bosettings- og sysselsettingsmønstret her i landet. Det ble vist til omfattende flyttestrømmer mot fylkene omkring Oslofjorden og fra spredtbygde kommuner til tettbygde. Man så for seg store strukturendringer innen industrien og en omfattende bransjerasjonalisering i handelsnæringen. I tråd med utviklingen innen industri og handel måtte man også regne med en mer vidtgående spesialisering og større bruksendringer i primærnæringene. Alt dette betinget større enheter innen sparebankvesenet dersom man skulle kunne konkurrere med forretningsbankene, der strukturen allerede var preget av få og store enheter.

En betydelig ulempe ved den eksisterende sparebankstrukturen var at lovens regler om hvor store lån som kunne gis til en enkelt kunde, virket sterkt begrensende på utlånsvirksomheten. Dessuten hadde små banker mindre muligheter til risikoutjevning, og de måtte holde en større andel av sin forvaltningskapital i likvid form. Størrelsen på bankene førte også til at de hadde vanskelig for å skaffe kvalifiserte medarbeidere.

Områdekomiteens forslag og betydning

Områdekomiteen gikk konkret til verks og tegnet fremtidens sparebankkart. Selv om utviklingen ikke i ett og alt har fulgt dette mønsteret, er det ingen tvil om at dagens sparebankstruktur har klare likhetstrekk med komiteens forslag.

Komiteens prinsipale forslag gikk ut på at de 528 sparebankene skulle samles i 61 sparebanker. Utgangspunktet var fylkene, og komiteens forslag innebar at det skulle være fra en til sju sparebanker i hvert fylke. Lengst gikk man i Nord-Trøndelag, Aust-Agder og i Telemark, der det ble foreslått fylkesbanker. Hvert fylke og hver region innenfor fylkene ble grundig drøftet. For de fleste fylkene hadde man subsidiære forslag, som til sammen ville gitt 85 sparebanker.

Når en valgte å stoppe ved fylker som grenser, ble det begrunnet med at ellers ville vi ha fått så store enheter at "det ville bli manglende distriktsmessig samhörighet og til dels også distriktsmessige motsetninger". Det ble imidlertid pekt på at "fylkesgrensene ikke trenger å være avgjørende dersom andre forhold taler for sammenslutninger over fylkesgrensene".

Innstillingen ble behandlet på årsmøtet i oktober 1967, og man nøyde seg der med følgende vedtak: "Årsmøtet henstiller til Sparebankforeningens styre i samarbeid med fylkeslagene å ta initiativ til fylkesvise drøftelser av Områdekomiteens regionale plan for sammenslutning av sparebanker."

Selv om forslagene fra Områdekomiteen på kort sikt ikke endret så mye på strukturen, er det lett å se sporene utover på 70- og 80-tallet. I hovedsak ble fylkene lagt til grunn for arronderingen, og bortsett fra Telemark fikk vi distriktssparebanker som liknet mye på det mønster komiteen la opp til i alle fylker. To viktige forskjeller kan vi se. I de fleste fylker fikk vi færre distriktssparebanker enn Områdekomiteen hadde foreslått, og en lang rekke sparebanker valgte å stå utenom distriktssparebankene. Stort sett var imidlertid disse så små at hovedmønsteret likevel ble en struktur preget av distriktssparebanker.

Planleggingskomiteen

Bakgrunnen for at den såkalte Planleggingskomiteen ble opprettet i mai 1971, var åpenbart at det var en utbredt oppfatning at oppfølgingen av Områdekomiteens forslag gikk for sakte. Riktignok var antall sparebanker redusert med 60 i perioden 1967-71, og ytterligere med 37 i de to påfølgende år, men det var bare i få fylker vi fikk områdeløsninger slik komiteen hadde foreslått.

Planleggingskomiteen hadde et sterkt akademisk innslag, i og med at Ole Myrvoll fra Norges Handelshøyskole var formann, og Preben Munthe og Per Meinich fra Universitetet i Oslo var medlemmer. De øvrige medlemmer var banksjefene Halvor Bjellaanes, Olav Eikeland, Ove Fløtaker, Andreas Gamst, J.M. Haga, Arne Jensen og Tor Sekse.

Komiteen fikk et videre mandat enn Områdekomiteen. Foruten struktur skulle komiteen også behandle og fremme forslag om sparebankenes arbeidsoppgaver, organisasjonsmessig oppbygging, sparebanksamarbeid og egenkapitalproblemet. Det vide mandat må ses i lys av at myndighetene hadde bebudet at det ville bli fremmet en Stortingsmelding om sparebankenes og andre kredittinstitusjoners plass i kredittsystemet.

Et viktig utgangspunkt for Planleggingskomiteen var en Stortingsmelding om bankstrukturen i 1967-68, der det ble sagt at den videre strukturrasjonalisering i det private bankvesen burde ta sikte på etableringen av selvstendige og tilstrekkelig sterke regional- og distriktsbanker, som lokale banksammenslutninger kunne gi grunnlag for. På dette tidspunkt hadde imidlertid myndighetene liten tro på at sparebankene skulle kunne oppfylle denne målsettingen, og det var tydeligvis de regionale forretningsbankene man særlig hadde i tankene.

Planleggingskomiteen pekte i denne forbindelse på at utviklingen på slutten av 60-tallet og begynnelsen av 70-tallet klart gikk i retning av større landsomfattende forretningsbanker, og at det bare var i få områder selvstendige forretningsbanker syntes å kunne overleve. I ettertid er det åpenbart at dette var en riktig vurdering.

Med en slik sannsynlig utvikling av forretningsbankstrukturen var det Planleggingskomiteens syn at distriktsbankfunksjonen i sin helhet måtte overtas av sparebankene. Det ble pekt på at sparebankene hadde mulighet til å skape sterke distriktssparebanker i alle fylker, mens distriktsbankmulighetene på basis av lokale forretningsbanker bare unntaksvis var til stede. På dette grunnlag mente komiteen at siktepunktet for sparebankene burde være innenfor en planleggingshorisont på ca fem år å utvikle allsidige distriktssparebanker eller fylkessparebanker. Den grunnleggende oppgave for slike sparebanker måtte være å dekke alle lokale og regionale behov for bankfunksjoner.

Planleggingskomiteens hovedanbefaling var at sparebankene burde samordnes i distriktssparebanker, og at disse måtte ha en størrelse som gjorde dem i stand til å oppfylle de målsettinger sparebankene burde ha for sin virksomhet. I det ligger det at alle lokale og regionale behov for banktjenester kunne dekkes.

Komiteen foreslo ikke eksakte geografiske løsninger slik Områdekomiteen gjorde, idet man ikke mente å ha tilstrekkelig innsikt i lokale innstillinger og forhandlingssituasjoner. Det ble i den forbindelse pekt på at sparebankvesenet befant seg i en periode der forestillingene på dette området hurtig var i ferd med å endre seg.

Siden det ble lagt vekt på at distriktssparebankene skulle representere et fullstendig alternativ til de landsomfattende storbankene, og at fylkene var i ferd med å få en mer fremtredende plass i samfunnets oppbygging, mente komiteen at siktepunktet fylkesbanker kunne være naturlig. Komiteen fant imidlertid ikke å ville binde seg til en generell målsetting om fylkessparebanker, fordi lokale forhold, midlertidige eller varige, kunne tilsi flere enn én sparebank i et fylke. Det burde imidlertid ifølge komiteen neppe være mer enn to-tre sparebanker i hvert fylke. Man kunne dessuten tenke seg distriktssparebanker som dekket mer enn ett fylke, dersom lokale forhold tilsa det. Komiteen ønsket ikke distriktssparebanker som hadde virkeområde som gikk over i hverandre.

Planleggingskomiteen anbefalte den såkalte *fellesfunksjonsmodellen*, der hovedkontoret i distriktssparebanken skilles ut fra avdelingskontorene og heller ikke slås sammen med administrasjonen i den dominerende avdelingsbanken. Hovedkontorets oppgaver skulle være å ivareta stabs- og servicefunksjoner for de sparebankene som distriktssparebanken var etablert på grunnlag av. Blant fellesfunksjonene som hovedkontoret skulle ivareta, nevnes en del kundefunksjoner som valuta, fonds, eiendom, forvaltning og spesielle lån, og administrative funksjoner som regnskap, personalforvaltning, opplæring og markedsføring.

Det var trolig sparebankpolitiske vurderinger som lå bak forslaget fra Planleggingskomiteen om en så vidt desentralisert maktstruktur. For å kunne få til fusjoner, var vurderingen at man måtte gi de opprinnelige enhetene stor selvstendighet. Satt på spissen måtte man gi mest mulig inntrykk av at fusjonsavtalen var en slags samarbeidsavtale som kunne gi grunnlag for å drive de gamle bankene mest mulig som før. I ettertid vurdert var det nok en riktig vurdering at dette var nødvendig for å få fusjonsprosessen i gang, men det førte utvilsomt til betydelige styringsproblemer, og det begrenset nok også mulighetene til å ta ut rasjonaliseringsmulighetene.

Ekstraordinært årsmøte ble innkalt i mai 1975 for å behandle Planleggingskomiteens innstilling. Det ble der vedtatt å si seg i det vesentlige enig i innstillingen. Det måtte imidlertid være de enkelte sparebanker og det enkelte distrikt som bestemte i hvilken grad de ønsket å følge forslagene om å slutte seg sammen til større enheter. Det ble også understreket

at en desentralisert organisasjonsform for sparebankene burde opprettholdes for å ta vare på verdiene av de nære kontakter med lokalsamfunnet.

De første distriktssparebankene

Den første distriktssparebanken som ble dannet på grunnlag av de organisasjonsmessige forslag fra Planleggingskomiteen, var Sparebanken Rogaland, som så dagens lys i oktober 1976. Når Sparebanken Rogaland var først ute, hadde nok dette sammenheng med at hovedarkitekten bak dannelsen av banken, Tor Sekse, hadde vært sekretær for det offentlige bankstrukturutvalget på begynnelsen av 1960-tallet og hadde vært medlem av både Områdekomiteen og Planleggingskomiteen. I 1976 var Sekse både administrerende direktør i Stavanger Sparekasse og formann i Rogaland Sparebanklag.

Når Sparebanken Rogaland valgte den såkalte fellesfunksjonsmodellen, der de sammensluttede banker skulle ha stor grad av selvstendighet, var nok det en nødvendighet for å få bankene med på fusjonen. De enkelte banker beholdt sine navn med tilføyelsen *Sparebanken Rogaland tilsluttet*.

Det utviklet seg særlig en strid mellom fellesstyret og administrerende direktør i fellesadministrasjonen på den ene side, og de lokale styringsorganer og ledelsen i Stavanger Sparekasse på den annen.

Spørsmålet om en fusjon kan reverseres ved fisjon, har selvsagt stor prinsipiell betydning, og Sparebankforeningen og Bankinspeksjonen ble derfor involvert. En betenkning fra daværende leder for Juridisk avdeling i Sparebankforeningen, Knut Endre, konkluderte med at Sparekassen ikke kunne melde seg ut av Sparebanken Rogaland.

Sekse innså åpenbart etter hvert at den organisasjonsmodellen som Planleggingskomiteen hadde anbefalt og som SR-Bank ble basert på, måtte endres til en hovedkontormodell for å få klare ansvarsforhold og effektive beslutningsprosesser. Tidlig i 1987 ble fellesadministrasjonen slått sammen med Stavanger Sparekasses hovedkontor, og fellesfunksjonsmodellen var derved erstattet med en *hovedkontormodell*. Samtidig ble det gjort vedtak om å etablere klare ansvarsforhold mellom de sentrale og lokale organer.

Sparebanken Rogaland var, som nevnt, den første distriktssparebank som ble etablert i tråd med anbefalingene fra Planleggingskomiteen. Men allerede før komiteens innstilling ble behandlet i Sparebankforeningens organer i mai 1975, hadde vi fått en del fusjoner som la grunnlaget for senere distriktssparebanker. Dette gjaldt i Aust-Agder, i Trøndelags-fylkene, i Bergens-området og i Oslo og Akershus.

Den neste av distriktssparebankene som så dagens lys, var imidlertid Sparebanken Buskerud i 1977 med en fusjon mellom fire av fylkets banker. Også i denne banken oppsto det problemer tilsvarende dem man hadde i SR-Bank, med konflikt mellom fellesadministrasjonen og den største enheten, i dette tilfellet Drammen Sparebank.

I 1981 ble Sparebanken Vestfold etablert, og i 1982 fusjonerte Bergen Sparebank med et stort antall sparebanker i Hordaland til Sparebanken Vest. I 1982 ble også Sparebanken Hedmark dannet ved en fusjon mellom Nord-Østerdal Sparebank og Hedmarken Sparebank, som var dannet ved fusjoner i Hamar-området tidlig på 70-tallet.

Status ved utgangen av 1982 var at antall sparebanker var kommet ned i 270, en reduksjon på ca 140 siden Planleggingskomiteens innstilling ble avgitt i 1974. Det er neppe tvil om at både Områdekomiteen og Planleggingskomiteen hadde satt klare spor etter seg når vi ser på strukturen tidlig på 80-tallet. Vi hadde da sju større distriktssparebanker - Sparebanken Oslo Akershus, Sparebanken Rogaland, Sparebanken Vest, Sparebanken Vestfold, Sparebanken Buskerud, Sparebanken Hedmark og Aust-Agder Sparebank (som i 1984 skiftet navn til Sparebanken Sør), som må sies å være basert på Planleggingskomiteens ideer. I Sparebanken Vest valgte man ikke å la den største enheten (Bergen Sparebank) få lokalt forstanderskap og styre, men lot hovedforstanderskapet og hovedstyret være styringsorganer for denne enheten. Dermed sikret man seg mot å få de problemene man hadde i SR-Bank

Enda et sparebankstrukturutvalg

Den direkte foranledningen til at det i april 1981 ble etablert et nytt utvalg til å utrede sparebankstrukturen, var at en komité nedsatt av Telemark Sparebanklag hadde konkludert med at *"en sammenslutning mellom sparebanker og Fellesbanken ville være den eneste løsning som på sikt tjener og fremmer sparebankene og deres mål"*. I denne sammenheng ble det også foreslått å omdanne Fellesbanken AS til en selveiende bankstiftelse. Det var med andre ord en Sparebanken Norge i regi av Fellesbanken som ble foreslått av strukturkomiteen i Telemark. Dette avvek sterkt fra Planleggingskomiteens forslag om distriktssparebanker.

Det nye utvalget ble ledet av banksjef Halvor Bjellaanes og hadde åtte medlemmer oppnevnt av Sparebankforeningens styre og tre medlemmer oppnevnt av Fellesbankens styre. Gjengangere fra tidligere strukturutvalg var foruten Bjellaanes, banksjefene Fløtaker og Eikeland og professor Meinich. Utvalget avgav sin innstilling i mai 1983.

I mellomtiden hadde en arbeidsgruppe under ledelse av direktør John Tvedt i Norges Bank, nedsatt av Finansdepartementet, avgitt innstilling. Denne arbeidsgruppen var av den oppfatning at hensynet til konkurranse og alternative banktilbud talte for et desentralisert bankvesen bestående av konkurrerende enheter. Arbeidsgruppen uttalte at man burde bestrebe seg på å nå frem til langt sterkere sparebankenheter enn de man gjennomgående hadde, men at ansvaret for strukturutviklingen i sparebankvesenet burde overlates til sparebankene selv, altså slik Sparebankforeningen ønsket det.

Sparebankenes strukturutvalgs innstilling representerte i all hovedsak en oppslutning om Planleggingsutvalgets tilrådninger. Hovedkonklusjonen var at sparebankene ved sin strukturutvikling skulle sikre et slagkraftig, desentralisert banksystem utenom de tre landsomfattende forretningsbanker, og som hovedregel bygget på distrikts- eller fylkesbanker.

Utvalget avviste derved alternativet som ville være en landsomfattende sparebank. Man mente at det ville være i strid med de overordnede samfunnsmessige mål for sparebankstrukturen som det offentlige bankstrukturutvalget hadde satt opp. Dersom man gikk for et slikt alternativ, ville det ikke lenger være noe godt grunnlag for å opprettholde et sparebankvesen forskjellig fra forretningsbankvesenet. Alternativet med fusjon med Fellesbanken, slik Telemarks-bankene hadde foreslått, ble også avvist. Det er grunn til å merke seg at innstillingen var enstemmig, og at følgelig også representantene oppnevnt av Fellesbanken sluttet seg til dette syn.

Utvalget foretok dessuten noen viktige prinsipielle avklaringer, som fikk betydning for strukturutviklingen og ikke minst for det fremtidige sparebanksamarbeid. Det ble slått fast at

banksammenslutninger ikke er noe mål i seg selv. For den enkelte bank er det avgjørende at den har tilstrekkelig ressurser til å betjene sine kunder og dekke behovet for banktjenester i det lokalsamfunn der banken har sin virksomhet, og at den også er i stand til å tilpasse seg de behov som følger av endringer i samfunnet.

Viktig var det også at utvalget uttalte at selv om det overordnede mål gjør det ønskelig med større sparebankenheter, kan lokale forhold tilsi at enkelte banker ønsker å stå utenom. Blant annet av hensyn til samholdet i sparebankvesenet så utvalget det som viktig at slike beslutninger ble akseptert og respektert. Det ble også slått fast at så lenge man hadde lokalbanker og banker som dekket større områder, burde det aksepteres at sparebankene konkurrerte med hverandre.

Strukturutvalgets innstilling ble behandlet på årsmøtet i oktober 1983, etter at styret i all hovedsak hadde sluttet seg til innstillingen. Et viktig stridsspørsmål ved styrets og årsmøtets behandling av saken, var forslaget om at avdelingsbanksjefer bare kunne ansettes av hovedstyret. Det endte med at årsmøtet med 88 mot 67 stemmer gikk mot Strukturutvalgets forslag om at avdelingsbanksjefer bare kunne ansettes av hovedstyret. Det kan virke som om "fusjonsmotstanderne" valgte denne saken for å markere sin "selvstendighetslinje".

Distriktsbankstrukturen kommer på plass

Etter at Strukturutvalgets innstilling, bortsett fra hvem som skulle ansette avdelingsbanksjefer, hadde fått enstemmig tilslutning i styret og på årsmøtet, var grunnlaget lagt for å få distriktsbankstrukturen på plass. Stortingsbehandlingen av innstillingen fra det offentlige strukturutvalg bidro også til det, i og med at den resulterte i at regjeringens retningslinjer for eventuelle fusjoner mellom forretningsbanker og sparebanker fulgte Sparebankforeningens synspunkter. Som hovedregel skulle den fusjonerte bank organiseres som sparebank. Dette gjorde slike fusjoner uaktuelle.

I 1985 ble det opprettet tre nye distriktssparebanker. Tolv sparebanker i Nordland gikk sammen i Sparebanken Nordland med hovedkontor i Bodø. Banken fikk god dekning i hele fylket, bortsett fra på Helgeland og i Narvik-området. Stor grad av selvstendighet for de opprinnelige bankene var en del av forutsetningen for sammenslutningen. Åtte sparebanker, hovedsakelig på Sunnmøre, dannet Sparebanken Møre med hovedkontor i Ålesund. Toneangivende banker her var Aalesunds Sparebank og Borgund Sparebank. Den tredje nye distriktssparebanken var Sparebanken Midt-Norge, der sju sparebanker i Nord- og Sør-Trøndelag inngikk. De store enhetene her var Trondhjems og Strindens Sparebank, Sparebanken Inn-Trøndelag og Sparebanken Namdalen. Både i Møre og Romsdal fylke og i Trøndelags-fylkene var det et stort antall banker som valgte å stå utenom de nye distriktssparebankene.

I 1986 ble det opprettet en ny stor sparebank ved fusjon mellom Gudbrandsdal Sparebank og Sparebanken Vest-Oppland til Sparebanken Østlandet med hovedkontor på Lillehammer. På dette tidspunkt var den landets tiende største sparebank. Tre år senere ble for øvrig Spareskillingsbanken Oslo fusjonert inn i denne banken i forbindelse med en redningsaksjon for denne banken.

I de to påfølgende år kom distriktsbankkartet på plass ved dannelsen av Sparebanken Østfold, der blant annet Sparebanken Fredrikstad og Sparebanken Borg inngikk, Sparebanken Agder og Telemark (som senere skiftet navn til Sparebanken Pluss) og Sparebanken Sogn og

Fjordane. Sparebanken Hedmark som var dannet tidligere på 80-tallet, fikk karakter av fylkesbank ved fusjon med Østerdalen Sparebank og Vinger Sparebank i 1988. Også for øvrig ble en rekke lokale sparebanker fusjonert inn i distriktssparebankene utover på 80-tallet.

Det eneste fylket der man ikke lyktes i å etablere en distriktssparebank, var Telemark. I stedet valgte fire sparebanker i fylket, anført av Skien Sparebank, å gå sammen med Agder Sparebank i Kristiansand og var derved med på å danne Pluss Bank. Fire andre sparebanker i Telemark valgte å gå sammen med Sparebanken Sør i Arendal. For øvrig valgte de øvrige bankene i Grenlands-området og i indre Telemark å fortsette som selvstendige banker.

Sparebanken Oslo Akershus var dannet allerede i 1970 og hadde ved innfusjonering av en rekke sparebanker i Akershus vokst kraftig. Etter hvert satset denne banken på næringslivsmarkedet, den kom da i et konkurranseforhold til Fellesbanken, som var blitt opprettet av sparebankene i 1920 som deres sentralbank, og som for øvrig hadde hovedtyngden av sine engasjement på næringslivsmarkedet. Fellesbanken opprettet på 70-tallet sju kontorer rundt om i landets større byer (bortsett fra Stavanger). Med etableringen av distriktssparebankene kom Fellesbanken også i et visst konkurranseforhold til disse bankene, samtidig som behovet for sentralbanktjenester for de større sparebanker ble redusert. Dette var bakgrunnen for at Fellesbanken og Sparebanken Oslo Akershus etter en langvarig prosess ble slått sammen til Sparebanken ABC i oktober 1985.

Ved inngangen til bankkrise-perioden var distriktbankstrukturen på plass. De ni største sparebankene hadde nå 55 prosent av sparebankenes forvaltningskapital.

Bankkrisen og sparebankstrukturen

Bankkrisen som varte fra 1988 til 1992, kom til å sette sine spor på strukturutviklingen i disse årene. De to store bankene med hovedkontor i Tromsø, Sparebanken Nord og Tromsø Sparebank, var tidlig ute med økonomiske problemer, og allerede i juli 1989 ble de to bankene ved et samspill mellom myndighetene og Sparebankenes sikringsfond slått sammen til Sparebanken Nord-Norge.

I 1991 viste det seg at Sparebanken Nordland ikke var liv laga som selvstendig bank. Også i dette tilfellet var det sterkt lokalt engasjement for å opprettholde Sparebanken Nordland som selvstendig bank, men Sparebankenes sikringsfond lot seg ikke overbevise om at dette var mulig. Resultatet ble at Sparebanken Nordland med støtte fra Sikringsfondet ble innfusjonert i Sparebanken Nord-Norge, som etter dette fikk en dominerende posisjon i alle de tre nordnorske fylkene.

Noen av de større bankene som hadde vegret seg mot å gå inn i distriktssparebankene, ble kriserammet i 1989-90 og tvunget til å gi opp sin selvstendighet. Det gjaldt Spareskillingsbanken Trøndelag som prinsipielt ønsket å fusjonere med Sparebanken ABC i Oslo. Etter at myndighetene hadde signalisert at dette ikke var akseptabelt, bidrog Sparebankenes sikringsfond til at banken ble innfusjonert i Sparebanken Midt-Norge, som dermed fikk en dominerende posisjon i Trøndelags-fylkene. Andre eksempler var Romsdal Sparebank som ble fusjonert inn i Sparebanken Møre og Hetland Sparebank i Sparebanken Rogaland. Et titalls mindre sparebanker fikk økonomiske problemer i kriseperioden, og med bistand fra Sparebankenes sikringsfond ble de fusjonert inn i større nabosparebanker.

Selv om noen av de store distriktssparebankene selv ble kriserammet, som Sparebanken Nord-Norge, Sparebanken Midt-Norge og Sparebanken Rogaland, bidro bankkrisen og håndteringen av denne til å styrke og grunnfeste distriktsbankstrukturen. Det skjedde dels ved at distriktssparebankene ble tilført kunder og forvaltningskapital ved innfusjonering av kriserammede banker, og dels ved tilførsel av egenkapital til de tre store kriserammede distriktssparebankene fra Sparebankenes sikringsfond og Statens Banksikringsfond.

I tillegg førte bankkrisen til at strukturutviklingen tok et skritt videre ved at vi fikk den store sammenslutningen av distriktssparebanker på Østlandet til Sparebanken NOR. Initiativet kom fra de fem "utenbys" distriktssparebanker - Sparebanken Østlandet, Sparebanken Vestfold, Sparebanken Østfold, Sparebanken Buskerud og Sparebanken Hedmark. Disse bankene hadde et møte i Oslo i januar 1989, der ABC Bank ikke var invitert, og det var i utgangspunktet delte oppfatninger om ABC Bank burde være med, men i mars 1989 bestemte de seg likevel for å rette en uformell henvendelse til ABC Bank om samtaler for å vurdere muligheter for å etablere en stor sparebank på Østlandet.

I oktober 1990 ble så Sparebanken NOR etablert av fem av de seks bankene som hadde deltatt i forhandlingene. Etter at det ble klart at nødvendig flertall ikke ville bli oppnådd i Sparebanken Hedmarks forstanderskap, trakk banken seg ut.

Etter dette stod vi tilbake med 10 distrikts- eller regionsparebanker som til sammen representerte drøyt 70 prosent av forvaltningskapitalen. Antall sparebanker var kommet ned i 134, omtrent som i dag. Slik sett kan man si at den strukturprosessen som ble initiert av de tre strukturutvalgene, var sluttført tidlig på 1990-tallet..

Strukturutviklingen etter bankkrisen

Etter at bankkrisen var tilbakelagt, var resten av 90-årene langt fra preget av sparebankfusjoner. Det var kun fusjonen mellom Eiker Sparebank og Drammensbanken Skoger Sparebank i 1997 som omfattet større banker. Denne banken som fikk navnet Sparebanken Øst, har også etablert seg på en rekke nye steder på Østlandet, og den er i dag landets niende største sparebank. På 90- tallet fikk vi to nye sparebanker, Enebakk Sparebank i 1995 (i protest mot Sparebanken NORs filialnedleggelse), og Cultura Sparebank i 1997.

Jernbanepersonalets Sparebank etablert i 2002, og Sparebanken Telespar i 2003, var ikke nye institusjoner, men omdanninger av interessekontorer til sparebanker. Enebakk Sparebank ble avvirket i 2003, og Lillestrøm Sparebank overtok deler av virksomheten. Nevnes bør også at Sparebanken Pluss gjorde et makeskifte med Sparebanken NOR i 1997, som innebar at NOR overtok virksomheten i Telemark mot at Sparebanken Pluss overtok NORs kontor og virksomhet i Kristiansand.

Ideen om alliansedannelser utviklet seg utover på 90-tallet. Etter hvert ble det klart at fremtidens struktur på finansmarkedet i Norge ikke bare ville omfatte bankvirksomhet, men også annen finansvirksomhet, og da særlig forsikring og fonds. Viktige aktører med nær tilknytning til sparebankene var Alfa Forsikring, David Forsikring, samt fondsselskapene Avanse og Odin. Allerede på slutten av 80-tallet hadde et utvalg oppnevnt av Sparebankforeningens styre og ledet av banksjef Egil Dalviken, utredet hvorledes en holdingselskapsmodell der blant annet bank og forsikring inngikk, kunne tilpasses sparebankenes eierform.

I 1996 ble to store allianser dannet. Sparebanken NOR fikk med seg fem banker - Sparebanken Hedmark, Møre, Rana, Sør og Sogn og Fjordane - på en forpliktende samarbeidsavtale, som i hovedsak gjaldt teknologi og salg og utvikling av fonds- og forsikringsprodukter. I utgangspunktet var det Sparebanken Midt-Norge, Nord-Norge, Rogaland og Vest som etablerte SpareBank 1 Gruppen, og også her var det i hovedsak teknologi og fonds- og forsikringsprodukter som var samarbeidsområdene. I mellomtiden hadde 12 mellomstore sparebanker på Østlandet, som alle var i direkte konkurranse med Sparebanken NOR, etablert Samspar Gruppen. Denne gikk nå inn i SpareBank 1 Gruppen som femte part. I januar 1997 ble så SpareBank 1 Gruppen AS dannet, og forsikringsvirksomheten til David og fondsvirksomheten til Odin ble plassert der.

Hovedideen bak alliansene var med andre ord å etablere felles produktselskaper for ikke-bankvirksomhet, samtidig som man kunne drive selve bankvirksomheten videre i uavhengige distriktssparebanker med sterke bankfaglige miljøer. Senere er alliansesamarbeidet blitt utvidet til blant annet teknologi, innkjøp, opplæring og produktutvikling, om enn i varierende grad.

I de påfølgende år har det skjedd en del endringer i alliansestrukturen. Sparebanken Vest har gått ut av SpareBank 1 Gruppen, mens Sparebanken Møre har forlatt NOR-alliansen, og Sandnes Sparebank både har meldt seg inn og ut igjen av denne alliansen. Sparebanken NOR på sin side inngikk samarbeidsavtale med sparebanker i Agder-fylkene, Rogaland og Hordaland, samt med én bank i Nord-Trøndelag.

Noe av det viktigste som for øvrig har skjedd i SpareBank 1 Gruppen, er at FöreningsSparbanken i 1999 kjøpte seg inn i SpareBank 1 Gruppen AS, og at den svenske banken senere overtok EnterCard (tidligere Sparebankkort). I 2000 kjøpte SpareBank 1 Gruppen AS Vår Bank og Vår Forsikring. Bankvirksomheten ble videreført under navnet Bank 1 Oslo. Samspar Gruppen består nå av 16 banker, etter at Sparebanken Øst meldte seg ut og Lillestrøm Sparebank meldte overgang til Terra-Gruppen. Samspar banker overtok deler av porteføljen fra Vår Bank.

De fleste av de mindre sparebankene var inntil 1997 delt opp i tre grupperinger - Eika-Gruppen med hovedtyngde i Trøndelag og to brukerforeninger på henholdsvis Østlandet og Vestlandet. Disse ble så slått sammen til en allianse som først fikk navnet Eika-Gruppen, men som i 2000 skiftet navn til Terra-Gruppen, blant annet som følge av nære relasjoner til Terra Finans. Også denne alliansen har teknologi, samt forsikring og fonds som sentrale samarbeidsområder.

Av de større bankene er Sparebanken Vest, Sparebanken Møre, Sparebanken Øst, Sandnes Sparebank og Sparebanken Pluss alliansefrie. I 2004 har dessuten Fana Sparebank, Sparebanken Volda og Ørsta og Voss Sparebank forlatt Terra-Gruppen, og også disse er nå alliansefrie.

Bankstrukturutviklingen på 90-tallet ble for øvrig preget av de store konserndannelsene på tvers av tidligere bransjeskiller, samt utenlandske oppkjøp av norske finansinstitusjoner. Det hører med til historien at før Fokus Bank ble kjøpt opp av Den Danske Bank, hadde begge de store sparebankgrupperingene gjort forsøk på å overta banken.

Dette var noe av bakteppet da Sparebanken NOR og Gjensidige Forsikring fattet interesse for hverandre. I 1998 ble det gjort vedtak i de to selskapene om å danne konsernet Gjensidige

NOR, og i juni 1999 var det nye selskapet på plass. Som en konsekvens av konserndannelsen overtok Sparebanken NOR Gjensidige Bank, mens Gjensidige Forsikring overtok NOR Forsikring. Sammenslutningen og en lite vellykket grunnfondsemisjon i 1998 for å finansiere overtakelsen av Gjensidige Bank, var den direkte foranledningen til at spørsmålet om omdanning til aksjeselskap kom opp. Gjensidige NOR ble omdannet til A/S i 2003.

Gjensidige NORs vedtak om å fusjonere med DnB fulgte ganske kort tid etter at omdanningen til aksjeselskap var gjennomført. Hovedargumentet var et ønske om å danne en så stor nasjonal enhet at utenlandske oppkjøp ville bli vanskeliggjort. Derfor fikk da også fusjonen sterk politisk støtte.

I sin foreløpige vurdering i august 2003 mente Konkurransetilsynet at en slik enhet ville få så stor markedsrettet konkurransefordel at konkurranselovens bestemmelser for å nedlegge forbud var oppfylt. Tilsynet varslet derfor om at det kunne bli aktuelt å forby fusjonen. Kredittilsynet og Norges Bank mente på sin side at konkurransen på finansmarkedet fortsatt ville være tilstrekkelig sterk til at fusjonen burde kunne godkjennes. I sin endelige vurdering i november 2003 konkluderte Konkurransetilsynet med at fusjonen likevel på bestemte vilkår kunne godkjennes. Derved kunne konsesjon gis og fusjonen tre i kraft. Formelt er den nye banken, DnB NOR, sparebank, i og med at Gjensidige NOR var overtakende bank.

Noen få sparebankfusjoner har funnet sted de siste årene. Sparebanken Flora- Bremanger fikk økonomiske problemer og ble innfusjonert i Sparebanken Sogn og Fjordane i 2003. Året etter fusjonerte Holla Sparebank og Lunde Sparebank. I desember 2004 vedtok forstanderskapene i Helgeland Sparebank og Sparebanken Rana å fusjonere de to bankene. For øvrig har alle de fire minste sparebankene, Gransherad, Vegusdal, Gjemnes og Øksendal, valgt å fusjonere med nabobanker.